

An Analysis of the Necessity of Designing an Ethical Education Curriculum for the Preschool Stage*

Firooze Dordi Mohammadi¹ Ali Hosseinaei² Mohammad Mehdi Naderi³
Ali Asghar Bayani⁴ Hossein Fakoori Hajiyar⁵

1-PhD Student, Department of Educational Sciences, Az.c., Islamic Azad university, Azadshahr, Iran.

firoozeh.dordimohammadi@iau.ac.ir

(This article is derived from a doctoral dissertation in Curriculum Planning at the Azadshahr Branch of Islamic Azad University.)

2-Assistant Professor, Department of Psychology and Counseling, Az.c., Islamic Azad university, Azadshahr, Iran.

a_hosseinaei@iau.ac.ir

(Correspondin Author)

3-Assistant Professor, Department of Theology, Az.c., Islamic Azad university, Azadshahr, Iran.

mm.naderi@iau.ac.ir

4-Associate Professor, Department of Educational Sciences, Az.c., Islamic Azad university, Azadshahr, Iran.

ahiasghar.bayani@iau.ac.ir

5-Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Az.c., Islamic Azad university, Azadshahr, Iran.

0700417990@iau.ac.ir

Abstract

The preschool period is one of the most critical stages of life and plays a significant role in shaping children's personalities and futures. Accordingly, the present study aims to examine the necessity of an

***Cite this article:** Dordi Mohammadi, F; Hosseinaei, A; Naderi, M.M; Bayani, A.A; Fakoori Hajiyar, H.(2025). An Analysis of the Necessity of Designing an Ethical Education Curriculum for the Preschool Stage, Journal in Applied Ethics Studies, 2(80), 181-211.

<https://doi.org/1022081/jf.2025.71596.2034>

 Publisher: Islamic Propagation Office of the Seminary of Qom (Islamic Sciences and Culture Academy, Isfahan, Iran). ***Type of article:** Research Article

 Received:2025/04/22 **Revised:**2025/05/10 **Accepted:**2025/05/06 **Published online:**2025/10/11

ethical education curriculum in the preschool stage of the educational system. This research employs a qualitative approach, with a statistical population comprising documents and records related to the research topic, as well as faculty members in the field of educational sciences (such as curriculum studies, philosophy of education, and preschool education) at universities and higher education institutions. Through purposive sampling and applying the principle of data saturation, 21 documents and 20 participants were selected as the research sample. To conduct the study, interviews were held with experts, and the content of these interviews along with the documents was analyzed using the conventional (inductive) qualitative content analysis method. Analysis and coding of the texts and interviews yielded 38 concepts, seven subcategories, and three main categories concerning the necessity of an ethical education curriculum. The main categories include: moral empowerment, individual readiness and empowerment, and socio-cultural contexts. Therefore, designing an ethical education curriculum for the preschool stage is both necessary and recommended for implementation in preschool centers.

Keywords

necessity, design, curriculum, ethical education, preschool stage.

تحليل مدى ضرورة تصميم منهج التربية الأخلاقية للمرحلة ما قبل الابتدائية*

فيروزه دردي محمدي^١ علي حسينيائي^٢ محمدمهدي نادري^٣ علي اصغر بياني^٤
حسين فكوري حاجي يار^٥

واكاوری ضرورت طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش دبستانی

١- طالب مرحله دکوتاره لي قسم العلوم التربوية، جامعة آزاد الإسلامية - فرع آزادشهر. آزادشهر - إيران.

firozeh.dordimohammadi@iau.ac.ir

(هذه المقالة مستخرجة من أطروحة الدكتوراه في فرع التخطيط الدراسي لفرع آزادشهر..)

٢- أستاذ مساعد في قسم علم النفس والإرشاد، جامعة آزاد الإسلامية - فرع آزادشهر. آزادشهر - إيران (الكاتب المسؤول).

a_hosseinaei@iau.ac.ir

٣- أستاذ مساعد في قسم الإلهيات والمعارف الإسلامية، جامعة آزاد الإسلامية - فرع آزادشهر. آزادشهر - إيران.

mm.naderi@iau.ac.ir

٤- أستاذ مشارك في قسم العلوم التربوية، جامعة آزاد الإسلامية - فرع آزادشهر. آزادشهر - إيران.

aliasghar.bayani@iau.ac.ir

٥- أستاذ مشارك في قسم العلوم التربوية، جامعة آزاد الإسلامية - فرع آزادشهر. آزادشهر - إيران.

0700417990@iau.ac.ir

مستخلص

تعدّ مرحلة ما قبل المدرسة من أهم مراحل الحياة، ولها دورٌ بالغ الأهمية في تكوين شخصية الطفل ومستقبله؛ لذا، يهدف هذا البحث إلى دراسة ضرورة وجود منهجٍ للتربية الأخلاقية في

***الاستناد إلى هذه المقالة:** دردي محمدي، فيروزه؛ حسينيائي، علي؛ نادري، محمدمهدي؛ بياني، علي اصغر؛ فكوري حاجي يار، حسين (٢٠٢٥). تحليل مدى ضرورة تصميم منهج التربية الأخلاقية للمرحلة ما قبل الابتدائية. دراسات في الأخلاق التطبيقية، ٢(٨٠)، صص ١٨١-٢١١.

<https://doi.org/1022081/jf.2025.71596.2034>

□ نوع المقال: بحثي؛ الناشر: مركز الدعوة الإسلامية في حوزة قم (معهد العلوم والثقافة الإسلامية، أصفهان، إيران) © المؤلف.

□ تاريخ الاستلام: ٢٠٢٥/٠٤/٢٢ □ تاريخ التعديل: ٢٠٢٥/٠٥/٠٦ □ تاريخ القبول: ٢٠٢٥/٠٥/١٠ □ تاريخ الإصدار: ٢٠٢٥/١٠/١١

١٨٣

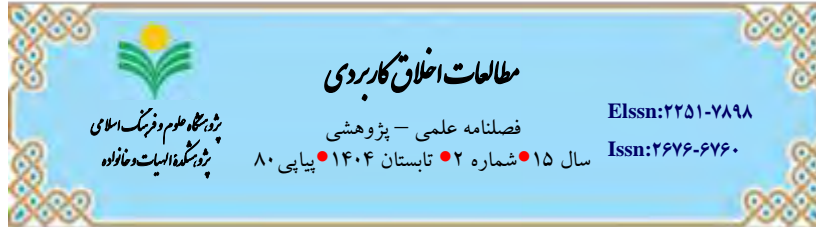

المرحلة ما قبل الابتدائية ضمن المنظومة التعليمية. يعتمد هذا البحث على المنهج النوعي، حيث يتكون مجتمع البحث من الوثائق والسجلات المتعلقة بموضوع البحث، بالإضافة إلى أعضاء هيئة التدريس في مجال العلوم التربوية (مثل تخطيط المناهج، وفلسفة التربية، والمرحلة ما قبل الابتدائية) في الجامعات ومؤسسات التعليم العالي. فمن خلال أخذ العينات الهادفة وتطبيق مبدأ تشبع البيانات، تم اختيار ۲۱ وثيقة و ۲۰ مشاركاً كعينة إحصائية. وأما تنفيذ البحث، فكان ياجراء مقابلات مع الخبراء، وتم تحليل محتوى هذه المقابلات والوثائق باستخدام أسلوب تحليل المحتوى النوعي التقليدي (الاستقرائي). وأسفر تحليل النصوص والمقابلات وترميزها عن ۳۸ مفهوماً، وسبع فئات فرعية، وثلاث فئات رئيسية تتعلق بضرورة منهج التربية الأخلاقية. تشمل الفئات الرئيسية: التمكين الأخلاقي، الاستعدادات والتمكين الفردي والسياقات الاجتماعية والثقافية؛ لذلك، يُعدّ تصميم منهج التربية الأخلاقية لمرحلة ما قبل المدرسة ضرورياً ومرغوباً تطبيقه في مراكز المرحلة ما قبل الابتدائية.

المفاتيح الرئيسية

الضرورة، التخطيط، المناهج الدراسية، التربية الأخلاقية، المرحلة ما قبل الابتدائية.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واکاوی ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش‌دبستانی*

فیروزه دردی محمدی^۱ علی حسینی^۲ محمد مهدی نادری^۳ علی اصغر بیانی^۴
حسین فکوری حاجی‌یار^۵

واکاوی ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش‌دبستانی

۱- دانشجوی دکتری گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر، آزادشهر، ایران.

firozeh.dordimohammadi@iau.ac.ir

(این مقاله برگرفته از رساله دکتری در رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر است.)

۲- استادیار گروه روان‌شناسی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر، آزادشهر، ایران (نویسنده مسئول).

a_hosseinaei@iau.ac.ir

۳- استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر، آزادشهر، ایران.

mm.naderi@iau.ac.ir

۴- دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر، آزادشهر، ایران.

aliasghar.bayani@iau.ac.ir

۵- استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد آزادشهر، آزادشهر، ایران.

0700417990@iau.ac.ir

چکیده

دوره پیش‌دبستانی از دوره‌های مهم زندگی است و نقش بسزایی در تحول شخصیت و آینده کودکان دارد. براین اساس، هدف پژوهش حاضر، واکاوی ضرورت برنامه‌درسی

* **استناد به این مقاله:** دردی محمدی، فیروزه؛ حسینی، علی؛ نادری، محمد مهدی؛ بیانی، علی اصغر؛ فکوری حاجی‌یار، حسین (۱۴۰۴). واکاوی ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش‌دبستانی. مطالعات اخلاق کاربردی، ۱۵(۲)، صص ۱۸۱-۲۱۱.

<https://doi.org/1022081/jf.2025.71596.2034>

□ نوع مقاله: پژوهشی؛ ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، اصفهان، ایران) © نویسندگان
□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۲ □ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶ □ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰ □ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۷/۱۹

تربیت اخلاقی در دوره پیش دبستانی نظام آموزشی است. روش پژوهش، کیفی است و جامعه آماری، اسناد و مدارک مرتبط با موضوع تحقیق و همچنین، اعضای هیئت علمی در حوزه علوم تربیتی (نظیر برنامه ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت و آموزش پیش دبستانی) در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی است که با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند و با در نظر گرفتن قانون اشباع ۲۱ سند و بیست مشارکت کننده به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای اجرای پژوهش با صاحب نظران مصاحبه شد و محتوای مصاحبه‌ها و اسناد با روش تحلیل محتوای کیفی قراردادی (استقرایی) تحلیل شد. با تحلیل و کدگذاری متون و مصاحبه‌ها، ضرورت برنامه درسی تربیت اخلاقی شامل ۳۸ مفهوم، هفت زیرمقوله و سه مقوله اصلی شد. مقوله‌های اصلی عبارت‌اند از: توانمندسازی اخلاقی، آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی و زمینه‌های فرهنگی اجتماعی. بنابراین، طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش دبستانی، ضرورت دارد و مطلوب است در مراکز پیش دبستانی اجرا گردد.

کلیدواژه‌ها

ضرورت، طراحی، برنامه درسی، تربیت اخلاقی، دوره پیش دبستانی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

روانشناسان معتقدند سال‌های اولیه کودکی نقش بسزایی در تحول شخصیت و آینده کودک دارد.

بر اساس مطالعات، از یک سو، حساسیت و سهولت اثرپذیری و از سوی دیگر، دوام و عمق یادگیری کودکان در این دوره بیشتر است (مفیدی، ۱۳۹۸، ص ۱۲). دوره پیش‌دبستانی، دوره‌ای است که کودکان یک یا دو سال قبل از ورود به دبستان می‌گذرانند و هدف از آن، کمک به رشد جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان و شکوفایی استعدادها و علایق آنهاست (تقی‌پور و دیگران، ۱۳۹۶).

یکی از مهم‌ترین مسائل مربوط به دوره پیش‌دبستانی، تربیت اخلاقی است. اخلاق و تربیت اخلاقی، یکی از ارکان اساسی فرهنگ بشری محسوب می‌شود. به نظر می‌رسد در حوزه تعلیم و تربیت یکی از مهم‌ترین، تأثیرگذارترین و دشوارترین مباحث، تربیت اخلاقی کودکان است (محمودی مظفر، ۱۳۹۵). به علاوه، افراد در خانواده، اجتماع یا هنگام تجربه بین‌فردی، با مسائل و تضادهایی روبه‌رو می‌شوند که تأمل درباره آن‌ها، به اخلاق وابسته است (Xie, 2017)؛ به همین دلیل، اخلاق و تربیت اخلاقی باید از دوران کودکی مورد توجه واقع شود تا نه تنها زمینه حفظ هویت فرد و جامعه باشد، بلکه از تنش‌های حاصل از بی‌اخلاقی جلوگیری کند (Junaedi & Syukur, 2017).

برای اینکه تربیت اخلاقی به‌طور مناسب صورت گیرد، بهتر است در قالب برنامه‌درسی باشد. جانیز (Janiz, 2017) معتقد است برنامه‌درسی تربیت اخلاقی، منظومه‌ای است که رویکرد کلی برنامه‌درسی و عناصر وابسته به آن، به‌طور صحیح مشخص می‌گردد و سازواری این عناصر با رویکرد حاکم بر نظام آموزشی تضمین می‌شود. شاملی و همکاران (۱۳۹۰) در تعریف برنامه‌درسی، تربیت اخلاقی را نوعی برنامه‌ریزی برای به‌کارگیری و پرورش استعدادها و قوای درونی، قابلیت‌های اخلاقی و توسعه و تثبیت صفات و رفتارهای پسندیده اخلاقی، به‌منظور نیل به فضایل عالی اخلاقی و دوری از رذیلت‌ها و نابود کردن آن‌ها می‌دانند.

ضرورت برنامه‌درسی تربیت اخلاقی از آنجا نشئت می‌گیرد که اخلاق شاهراه پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی و ریشه‌ تمامی اصلاحات اجتماعی و مؤثرترین راه مبارزه با مفاسد و ناهنجاری‌های جوامع است (سبحانی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۷). البته پژوهش‌ها نشان می‌دهند جوانان به ارزش‌های اخلاقی چندان اهمیت نمی‌دهند (ربانی خوراسگانی و شهابی، ۱۳۸۹).

پژوهش‌هایی در خصوص برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در سنین اولیه انجام شده است؛ برای مثال ایستینانی و همکاران (Istiyani et al., 2024) در پژوهشی دریافتند یادگیری مبتنی بر ارزش برای دوران کودکی از طریق درک نمادهای دینی، عبادات روزمره و نمازهای روزانه انجام می‌شود، درحالی‌که تقویت اخلاقی از طریق افسانه‌های حاوی ارزش‌های خوب انجام می‌شود.

درک و تقویت ارزش‌های اخلاقی و دینی در دوران کودکی با توجه به نیازهای هر مدرسه به صورت متغیر اجرا می‌شود.

شیه (Shih, 2022) در پژوهشی درباره‌ تربیت اخلاقی در مراکز پیش‌دبستانی تایوان دریافت هدف غایی تربیت اخلاقی کودکان خردسال، شکل دادن به شخصیت آنهاست و با استفاده از تربیت اخلاقی باید ارزش‌های اخلاقی نظیر همدلی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در کودکان خردسال ایجاد کرد.

چن (Chan, 2020) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که نبود توافق درباره‌ ارزش‌ها و شخصیت کودکان پیش‌دبستانی، مشکل اساسی تربیت اخلاقی در هنگ‌کنگ است. بامکین (Bamkin, 2020) نیز در پژوهشی نشان داد کلاس، موقعیتی برای یادگیری تربیت اخلاقی است و این موضوع ابتدا در دیگر فعالیت‌های آموزشی طراحی شده است.

حیدری اغجیوان و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی در خصوص تبیین برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره‌ دوم ابتدایی براساس آرا و اندیشه‌های ابن‌سینا، دریافتند در مجموع، هفت معیار را شناسایی کردند که عبارت‌اند از: مالکیت و تسلط بر نفس، صبر راهگشا، توجه به تشویق و تنبیه در تربیت اخلاقی، نیل به کمال حقیقی، اعتدال در قوای نفسانی، تأکید بر

تواضع در بالندگی شخصیت و توجه به عیب‌پوشی به‌عنوان یکی از مکارم اخلاقی. لواسانی‌فرد و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی درباره مبانی تربیت اخلاقی دانش‌آموزان دوره ابتدایی از منظر پراگماتیسم، دریافتند مواردی مانند تأکید بر استعداد فردی کودکان، پرورش نیروی فکر، کودک‌محوری، آموزش گروهی و اصل استمرار تجربه، از ویژگی‌های تربیت اخلاقی مکتب پراگماتیسم است.

علی‌پور مقدم و ملکی (۱۴۰۱) در پژوهشی دریافتند الگوی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی، رویکردی تلفیقی به عناصر برنامه‌درسی تربیت اخلاقی دارد و مهم‌ترین و اولین سطح این الگو، مبانی اسلامی است. کوشی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی دریافتند الگوی تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران دارای ۳۵ مضمون پایه، یازده مضمون سازمان‌دهنده و سه مضمون فراگیر در سه حیطه شناخت، باور و رفتار اخلاقی است.

حیدری‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود، ابعاد و مؤلفه‌های الگوی تربیت اخلاقی را در قالب چهار عنصر شامل عوامل مؤثر، زمینه‌ساز، بازدارنده و پیامدها (در حیطه‌های شناختی، عاطفی و مهارتی) در ارتباط با عناصر چهارگانه ارتباطی (یعنی خدا، خود، دیگران و خلقت) تنظیم کردند.

درخصوص دوره پیش‌دبستانی، مسعودی مرغملکی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی دریافتند آموزه‌های مذهبی و احکام، آداب اجتماعی، سبک زندگی، احترام به والدین و توصیه به نظافت، به‌عنوان مفاهیم اخلاقی و تربیتی مشترک در اشعار و قصه‌های مراکز پیش‌دبستانی استفاده می‌شوند.

میزان تکرار مفاهیم اخلاقی و تربیتی آموزه‌های مذهبی و احکام، احترام به والدین و توصیه به نظافت، در سه بخش اشعار و قصه‌های مذهبی و قصه‌های مبتنی بر اصول و دیدگاه‌های روان‌شناسی، تفاوت معناداری دارد و این تفاوت در آموزش آموزه‌های مذهبی و احکام و توصیه به نظافت در بین اشعار قرآنی و آموزش احترام و نیکی به والدین در قصه‌های مبتنی بر دیدگاه روان‌شناسی، درصد فراوانی بیشتری را به خود اختصاص می‌دهد.

این پژوهش و پژوهش حاضر هر دو به مباحث اخلاقی در دوره پیش دبستانی اختصاص دارند؛ ولی پژوهش یادشده به تحلیل محتوای اشعار و قصه‌های آموزشی مراکز پیش دبستانی از حیث مفاهیم تربیتی و اخلاقی می‌پردازد، در حالی که پژوهش حاضر در پی یافتن ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی است. در واقع، حیطة کار پژوهش حاضر بسیار گسترده‌تر از پژوهش قبلی است.

مرور پیشینه نشان می‌دهد با اینکه پژوهش‌هایی درخصوص تربیت اخلاقی در دوره‌های اولیه زندگی انجام شده است، پژوهشی که به ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی برای کودکان دوره پیش دبستانی، پرداخته باشد، انجام نشده است؛ ازاین‌رو، پژوهش حاضر به ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش دبستانی می‌پردازد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش کیفی از نوع تحلیل محتوای قراردادی است. جامعه آماری شامل اسناد و مدارک مرتبط با موضوع تحقیق و همچنین، اعضای هیئت‌علمی در حوزه علوم تربیتی (نظیر برنامه‌ریزی درسی، فلسفه تعلیم و تربیت و آموزش پیش دبستانی) در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بود. مشارکت کنندگان، بیست نفر از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بودند که در زمینه تربیت اخلاقی و برنامه‌درسی بیشترین اطلاعات را داشتند و حاضر به همکاری شدند؛ همچنین، ۲۱ سند مرتبط با موضوع تحقیق که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

نمونه‌گیری تا اشباع^۱ داده‌ها ادامه یافت، بدین معنی که مصاحبه‌ها تا زمانی انجام شد که مطالب جدیدی ارائه نگردید.

1. Theoretical saturation.

برای اجرای تحقیق، ابتدا اطلاعات لازم با استفاده از منابع مکتوب و مصاحبه نیمه ساختاریافته استخراج شد.

برای تحلیل داده‌ها در کدگذاری اولیه، داده‌ها بررسی شدند و به هر جمله مرتبط با رویداد، یک کد اختصاص یافت و مفاهیم شناسایی شدند. در مرحله بعد، مفاهیم اولیه طبقه‌بندی شدند و مفاهیم مشابه در زیر مقوله‌ها جای گرفتند. سپس، زیرمقوله‌ها با توجه به مشابهت و محتوای داده‌ها به مقولات اصلی اختصاص یافتند.

برای اطمینان از اعتبار یافته‌های کیفی، از ملاک‌های اعتبار پژوهش‌های کیفی استفاده شد که شامل اعتبار پذیری، انتقال پذیری و تناسب، تأیید پذیری و قابلیت اعتماد بود. برای اطمینان از صحت و اعتبار داده‌ها و مفاهیم استخراج شده از بازنگری مشارکت کنندگان استفاده شد.

برای تأیید پذیری، متخصصان و استادانی که در زمینه کار کیفی دارای تجربه کافی بودند، مفاهیم را کنترل کردند.

برای اعتماد و حسابرسی، مراحل تحقیق به طور دقیق ثبت و گزارش شد تا امکان پیگیری تحقیق برای دیگران فراهم شود. برای انتقال پذیری و تناسب نیز توصیف غنی و توصیف کامل مراحل کار انجام شد.

یافته‌ها

درخصوص ضرورت طراحی برنامه درسی تربیت اخلاقی در دوره پیش دبستانی، ۳۸ مفهوم، هفت زیرمقوله و سه مقوله اصلی به دست آمد که در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مفاهیم، زیرمقوله‌ها و مقوله‌های اصلی پاسخ به سؤال ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی

ردیف	مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌های اصلی
۱	رشد اخلاقی کودکان (۹، ۲۰، ۱ و ۶)		
۲	شکوفایی فطرت اخلاقی (۱، ۱۷، ۲۰ و ۲۱)		
۳	تغییر نگرش، گرایش‌ها و باورهای غیر اخلاقی کودکان (۱ و ۱۹)	زمینه‌های رشد اخلاقی	
۴	حساسیت اخلاقی کودک (۴، ۱۲ و ۲۱)		
۵	تربیت و رشد جامع کودک (۳، ۷، ۹، ۱۸ و ۵، ۸، ۱۳ و ۱۹)		
۶	مغفول ماندن تربیت اخلاقی (۱۳، ۱۵، ۱۶)		
۷	رفتار کردن بر طبق نظام اعتقادی و ارزشی (۱ و ۷ و ۱۷)		توانمندسازی اخلاقی
۸	توسعه ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اخلاقی (۱ و ۳، ۹)		
۹	نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی در کودکان (۳، ۵، ۶، ۸، ۱۷، ۱، ۲، ۸ و ۱۳)		
۱۰	کسب فضیلت و دوری از رذیلت اخلاقی (۴، ۵، ۱۳، ۱۵ و ۱۶)	مهارت‌های اخلاقی	
۱۱	تشویق صفات و رفتار اخلاقی (۸، ۱۶، ۱، ۲، ۳، ۱۴، ۱۸ و ۲۰)		
۱۲	انتقال هنجارهای رفتاری اخلاقی به کودکان (۷، ۹، ۲، ۴، ۶ و ۱۰)		
۱۳	توسعه مهارت تصمیم‌گیری اخلاقی (۸ و ۱۲)		

ردیف	مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌های اصلی
۱۴	پویایی و انعطاف‌پذیری ذهنی کودکان پیش‌دبستانی (۲، ۳، ۴، ۷، ۱۰، ۱۰، ۱۰، ۱۷ و س ۲۰)		
۱۵	یادگیری مطلوب‌تر در دوره پیش‌دبستانی (۲) ۳، ۵، ۱۰، ۱۱، ۹، ۱۰، ۱۵، ۱۷، س ۲۰ و ۲۱)		
۱۶	کمک به پرورش استعدادها (س ۴، ۵، س ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۸ و س ۲۱)	آمادگی‌های دوره پیش‌دبستانی	
۱۷	تأثیر دوره پیش‌دبستانی بر رشد بعدی (۱۰ و ۱۶)		
۱۸	عمل به اخلاقیات در آینده (۳، ۵، ۶، ۱۰، س ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۲۱)		
۱۹	تربیت شهروند سازگار و اخلاقی (س ۶، ۷، س ۱۰، ۱۸، ۱۹ و ۲۰)	آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی	
۲۰	گسترش سلامت روانی (س ۳، ۴، ۷ و س ۸)		
۲۱	برقراری ارتباط اجتماعی بهتر (س ۱، ۵، س ۸ و ۱۴)		
۲۲	ایجاد مسئولیت‌پذیری در قبال خود و دیگران (س ۱، ۱، ۱۲ و ۱۵)		
۲۳	رشد شخصیت کودک (۷، ۸، ۱۲، ۲، س ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، س ۲۰ و ۲۱)	سلامت و رشد فردی	
۲۴	رسیدن به کرامت و عزت انسانی (س ۷، س ۱۰، ۱۴، ۱۹ و ۲۰)		
۲۵	خودشناسی و خودسازی (س ۳، ۴، ۵، س ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۷، س ۱۸ و ۲۱)		

ردیف	مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌های اصلی
۲۶	بهبود وضعیت اخلاقی جامعه (۳، ۴، ۹، ۱۳، ۲۰، ۱، ۲، ۷، ۸، ۱۰، ۱۲، ۲۰ و ۲۱)	بهبود وضعیت اجتماعی	
۲۷	رسیدن به عدالت و اعتدال (۴، ۱۶ و ۱۲)		
۲۸	پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و روانی (۱، ۸ و ۱۹)		
۲۹	رفع خشونت در خانواده و جامعه (۳، ۶، ۱۹ و ۲۱)		
۳۰	تقویت بنیان خانواده (۲ و ۷)		
۳۱	تأکید فرهنگ بشری بر تربیت اخلاقی (۹ و ۱۹)		
۳۲	عمل به قوانین الهی و دستورات اسلام (۹، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۱۹)		زمینه‌های فرهنگی اجتماعی
۳۳	رسیدن به کمال معنوی و سعادت فرد و جامعه (۲۰، ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۸، ۱۹ و ۲۰)	زمینه‌های دینی و الهی	
۳۴	رسیدن به قرب الهی (۳، ۴، ۶، ۷، ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۲۰ و ۲۱)		
۳۵	تأکید متون دینی بر تربیت اخلاقی (۴)		
۳۶	تأکید سند بنیادین تحول آموزش و پرورش (۹، ۱۹، ۱۳ و ۱۸)		
۳۷	تأکید سند ملی برنامه‌درسی (۹، ۱۹ و ۱۸)	اسناد بالادستی	
۳۸	تأکید قوانین سازمانی و کشوری (۱۸)		

بر اساس جدول ۱، موضوع ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی از سه مقوله اصلی توانمندسازی اخلاقی، آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی، و زمینه‌های فرهنگی اجتماعی تشکیل شده است. مقوله توانمندسازی اخلاقی خود از دو زیرمقوله زمینه‌های رشد اخلاقی و مهارت‌های اخلاقی تشکیل شده است. زیرمقوله زمینه‌های رشد اخلاقی خود شامل مفاهیم رشد اخلاقی کودکان، شکوفایی فطرت اخلاقی، تغییر نگرش، گرایش‌ها و باورهای غیر اخلاقی کودکان، حساسیت اخلاقی کودک، تربیت و رشد جامع کودک و مغفول ماندن تربیت اخلاقی است. نمونه‌هایی از اسناد یا سخنان مشارکت‌کنندگان در زیر آمده است.

رشد اخلاقی کودکان

مشارکت‌کننده شماره ۹ می‌گوید: « ضرورت طراحی این‌که در واقع تربیت اخلاقی یک وظیفه مشترک همگانی در همه ادوار تاریخیه و چه در دوره سنتی چه در دوره مدرن، بهش توجه شده و برای رشد اخلاقی لازمه؛ بنابراین، تربیت اخلاقی یه وظیفه مشترک همگانه».

شکوفایی فطرت اخلاقی

در سند شماره ۱ آمده است: «این برنامه‌ریزی شامل محتوای رسمی و غیررسمی، شیوه‌های تدریس، شیوه ارزشیابی و فضاهای تربیتی است که از طریق آن برای فراگیران، امکان شناخت توانایی‌های خویش و جهان هستی فراهم می‌شود و بر مبنای آن، فعالیت‌ها و استعدادهای فطری اخلاقی خویش را شکوفا می‌سازند».

حساسیت اخلاقی کودک

در سند شماره ۱۲ آمده است: «آموزش حقوق و وظایف اجتماعی در تربیت اخلاقی در همه ابعاد در دوره ابتدایی موجبات اتحاد ملی و حتی بین‌المللی و نوع‌دوستی را فراهم

می‌سازد و جامعه را از بی‌تفاوتی نجات می‌دهد و به عبارتی، حساسیت اخلاقی به وجود می‌آورد».

زیرمقوله دوم توانمندسازی اخلاقی، مهارت‌های اخلاقی است که شامل مفاهیم رفتار کردن بر طبق نظام اعتقادی و ارزشی، توسعه ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اخلاقی، نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی در کودکان، کسب فضیلت و دوری از رذیلت اخلاقی، تشویق صفات و رفتار اخلاقی، انتقال هنجارهای رفتاری اخلاقی به کودکان و توسعه مهارت تصمیم‌گیری اخلاقی است؛ نمونه‌ها:

رفتار کردن بر طبق نظام اعتقادی و ارزشی

مشارکت‌کننده شماره ۱ بیان می‌کند: «بحث هدف‌های آموزشی اینه که بدون منظور از آموزش این مطالب چیه و چه انتظاری می‌ره که بیاد این مثلاً یک مفهوم اخلاقی رو یاد بگیره و اون رو بتونه تو زندگی خودش به کار بیره و بر طبق نظام اعتقادی و ارزشی خودش عمل کنه».

توسعه ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اخلاقی

مشارکت‌کننده شماره ۳ اعتقاد دارد: «تربیت اخلاقی، فرایندی ست که طی اون افراد، ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اخلاقی خودشون رو توسعه می‌دن. این فرایند از سنین کودکی آغاز می‌شه و در طول زندگی ادامه پیدا می‌کنه».

نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی در کودکان

مشارکت‌کننده شماره ۶ اظهار می‌دارد: «تربیت انسان چندوجهیه؛ باید همه ابعاد وجودی کودک رو در بر بگیره و در رشد متوازن از مقطع پیش‌دبستانی باید ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی نهادینه بشن و تغییر نگرش و توانایی‌های کودک در این سطح باید پی‌ریزی بشه».

مقوله اصلی دوم ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی، آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی است که خود شامل دو زیرمقوله آمادگی‌های دوره پیش دبستانی و سلامت و رشد فردی است. زیرمقوله آمادگی‌های دوره پیش دبستانی خود شامل مفاهیم پویایی و انعطاف‌پذیری ذهنی کودکان پیش دبستانی، یادگیری مطلوب‌تر در دوره پیش دبستانی، کمک به پرورش استعدادها، تأثیر دوره پیش دبستانی بر رشد بعدی، عمل به اخلاقیات در آینده و تربیت شهروند سازگار و اخلاقی است؛ نمونه‌ها:

پویایی و انعطاف‌پذیری ذهنی کودکان پیش دبستانی

مشارکت‌کننده شماره ۲ بیان می‌دارد: «از یه طرف، کودکان در دوره پیش دبستانی، به دلیل پویایی و انعطاف‌پذیری ذهنی، آمادگی بیشتری برای یادگیری ارزش‌های اخلاقی دارن. همچنین، در تعالیم اسلامی، تربیت در دوره کودکی مئه‌اینه که نقش روی سنگ حک می‌کنن و به دشواری از بین می‌ره. در بیان دیگه‌ای هم داریم خویی که با شیر اندورن رود از بین رفتنی نیست؛ لذا ضرورت آموزش این ارزش‌ها بسیار زیاده».

عمل به اخلاقیات در آینده

مشارکت‌کننده شماره ۶ می‌گوید: «مقطع پیش دبستان یکی از مراحل حساس و مهم زندگی کودکانه که حلقه واسطه جامعه‌پذیری کودک و در واقع، مرحله گذر از خانواده و ورود به مرحله تعلیم و تربیت رسمیه؛ پس طراحی برنامه اخلاقی به منظور آماده‌سازی کودک برای مراحل مهم زندگی امری الزامیه؛ کودک باید در آینده به اخلاقیات عمل کنه».

زیرمقوله دوم، آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی، سلامت و رشد فردی است که شامل مفاهیم گسترش سلامت روانی، برقراری ارتباط اجتماعی بهتر، ایجاد مسئولیت‌پذیری در قبال خود و دیگران، رشد شخصیت کودک، رسیدن به کرامت و عزت انسانی و خودشناسی و خودسازی است؛ نمونه‌ها:

گسترش سلامت روانی

در سند شماره ۳ آمده است: «نخست باید سبب رفتارهای نابهنجار اخلاقی را شناسایی و سپس با استفاده از روش‌های مختلف آن را از میان برد و پس از آن سعی کرد حالت سلامت اخلاقی در فرد حفظ شود تا از این طریق سلامت روانی افراد هم افزایش پیدا کند».

ایجاد مسئولیت‌پذیری در قبال خود و دیگران

مشارکت‌کننده شماره ۱ بیان می‌دارد: «تربیت اخلاقی می‌تونه به مسئولیت‌پذیری بچه‌ها هم کمک کنه. وقتی اونا مسائل اخلاقی رو بدونن، خوبی‌ها و بدی‌ها را بدونن، مسئولیت دارن که براساس اون چیزی که می‌دونن، رفتار کنن. این یکی از نتایج تربیت اخلاقی مسئولیت‌پذیره؛ حالا چه در قبال دیگران و چه در قبال خودشون».

مقوله اصلی سوم ضرورت تربیت اخلاقی، زمینه‌های اجتماعی فرهنگی است که خود شامل زیرمقوله‌های بهبود وضعیت اجتماعی، زمینه‌های الهی و دینی و اسناد بالادستی است. زیرمقوله بهبود وضعیت اجتماعی شامل مفاهیم بهبود وضعیت اخلاقی جامعه، رسیدن به عدالت و اعتدال، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و روانی، رفع خشونت در خانواده و جامعه، تقویت بنیان خانواده و تأکید فرهنگ بشری بر تربیت اخلاقی است؛ نمونه‌ها:

بهبود وضعیت اخلاقی جامعه

مشارکت‌کننده شماره ۱۳ در این خصوص می‌گوید: «ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی از اینجا ناشی می‌شه که جامعه امروز، منظور در سطح جهانی هم هست و مثلاً منظور فقط ایران نیست. در سطح جهانی هم ما مشکل تربیت اخلاقی را داریم و چنانچه به تربیت اخلاقی رسیدگی نشه، کل جامعه جهانی و به‌ویژه جامعه ما به خطر می‌افته؛ پس برای بهبود وضعیت اخلاقی جامعه، تربیت اخلاقی لازمه».

پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و روانی

در سند شماره ۸ بیان شده است: «اخلاق، شاهراه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و روانی و همچنین، ریشه تمام اصلاحات اجتماعی و مؤثرترین راه مبارزه با مفاسد و ناهنجاری‌های جوامع است؛ به همین دلیل، ارتقای اخلاق در جامعه همواره مورد توجه مکاتب گوناگون بوده است».

زیرمقوله دوم زمینه‌های فرهنگی اجتماعی، زمینه‌های دینی و الهی است که خود شامل مفاهیم عمل به قوانین الهی و دستورات اسلام، رسیدن به کمال معنوی و سعادت فرد و جامعه، رسیدن به قرب الهی و تأکید متون دینی بر تربیت اخلاقی است؛ نمونه‌ها:

عمل به قوانین الهی و دستورات اسلام

در سند شماره ۱۹ بیان شده است: «پس مهم‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه ما، آموزش و پرورش می‌باشد که براساس ایدئولوژی اسلام، به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان می‌پردازد. ایدئولوژی اسلام باید در برنامه‌های درسی مدارس وارد شود و در رفتار دانش‌آموزان به ظهور برسد؛ به عبارتی، باید به قوانین الهی و دستورات اسلام عمل شود».

رسیدن به کمال معنوی و سعادت فرد و جامعه

در سند شماره ۵ ذکر شده است: «آنان به تأکید بر احترام و نیکی به والدین، با توجه به دستورات الهی برای رسیدن به کمال معنوی و سعادت در دنیا و آخرت آدمی، بسیار سفارش کرده‌اند؛ لذا بر ما که در حیطة تعلیم و تربیت فعالیت داریم و مدرسه، خانه دوم بچه‌هاست، لازم است بر این مسائل بیشتر تأکید کنیم و خودمان نیز طوری رفتار کنیم که الگوی مناسبی برای آن‌ها باشیم».

سومین زیرمقوله زمینه‌های فرهنگی اجتماعی، اسناد بالادستی است که شامل مفاهیم تأکید سند بنیادین تحول آموزش و پرورش، تأکید سند ملی برنامه‌درسی و تأکید قوانین سازمانی و کشوری است؛ نمونه:

تأکید سند بنیادین تحول آموزش و پرورش

مشارکت کننده شماره ۱۹ اظهار می‌دارد: «در سطح کلان سیاست گذاری براساس اسناد بالادستی، مانند سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و مبانی نظری آن و سند ملی برنامه‌درسی، به صورت مشخص به تربیت اخلاقی پرداخته شده و حدود و ثغور و درجه اهمیت آن مشخص است».

بحث و نتیجه‌گیری

طبق نتایج پژوهش، برای ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی شامل ۳۸ مفهوم، هفت زیرمقوله و سه مقوله اصلی به دست آمد. در این خصوص، نتیجه پژوهش حاضر با پژوهش‌های حیدری اغجیوان و همکاران (۱۴۰۳)، لواسانی‌فرد و همکاران (۱۴۰۳)، علی‌پور مقدم و ملکی (۱۴۰۱)، کوشی و همکاران (۱۳۹۹)، حیدری‌زاده و همکاران (۱۳۹۹)، ایستینی و همکاران (۲۰۲۴)، شیه (۲۰۲۲)، چن (۲۰۲۰) و بامکین (۲۰۲۰) هم‌خوان است.

زیرمقوله زمینه‌های رشد اخلاقی، از مفاهیم رشد اخلاقی کودکان، شکوفایی فطرت اخلاقی، تغییر نگرش، گرایش‌ها و باورهای غیر اخلاقی کودکان، حساسیت اخلاقی کودک، تربیت و رشد جامع کودک و مغفول‌ماندن تربیت اخلاقی تشکیل شد.

یکی از ضرورت‌های تربیت اخلاقی، رشد اخلاقی کودکان است. برای انجام رفتار اخلاقی صحیح، کودک باید از نظر اخلاقی رشد و تحول پیدا کند تا بتواند فضایل و ملکات اخلاقی را کسب و از رذایل اخلاقی دوری کند. بنا بر نظر محققان اخلاق، آنچه در برنامه‌درسی تربیت اخلاقی اهمیت دارد، رشد اخلاقی دانش‌آموزان است که به بروز رفتار اخلاقی در آنان منجر می‌شود (شاملی و دیگران، ۱۳۹۰).

وقتی فرد از نظر اخلاقی، رشد و تحول پیدا کند، نگرش‌های اخلاقی او تصحیح می‌شود و در تشخیص خوب از بد، پخته‌تر و صحیح‌تر عمل می‌کند. برنامه‌درسی تربیت اخلاقی با توضیح موارد اخلاقی و نحوه تشخیص درست از نادرست و به‌طور کلی، فضایل و رذایل اخلاقی، به کودک کمک می‌کند رشد اخلاقی بیشتر و بهتری را تجربه کند.

ضرورت دیگر برنامه‌درسی تربیت اخلاقی، شکوفایی فطرت اخلاقی کودکان است. براساس دیدگاه اسلام، فطرت نقشی محوری دارد و تعیین‌کننده رفتار ماست. در برخی از داستان‌های قرآنی، روابط اخلاقی به‌خوبی و با دقت و ظرافت و مطابق با طبع و فطرت انسان مطرح می‌شود و سرانجام، اخلاقیات پیروز می‌شود (نوراللهی، ۱۳۹۵).

گرایش‌های فطری، نوعی آمادگی در افراد برای پدیده خاصی ایجاد می‌کنند. در موضوعات اخلاقی نیز گرایش فطری انسان به سوی خیر و دوری از شر است؛ لذا اگر در محیط، محرک‌های مناسب ایجاد شوند، فرد به سرعت به سوی فضایل اخلاقی کشیده و از رذایل دور می‌شود.

اولین مرحله رشد اخلاقی در کودک، حساسیت اخلاقی است؛ براین اساس، یکی از ضرورت‌های تربیت اخلاقی، حساس کردن کودک به مسائل اخلاقی است. تمام نابسامانی‌های موجود در سطح جهانی و انواع گرفتاری‌هایی که امروزه بشر با آن دست به گریبان است، ناشی از غفلت انسان از امر «تربیت» و سازندگی روحی و اخلاقی خویش است (سادات، ۱۳۹۶، ص ۳۷).

برای جلوگیری از غفلت درباره مسائل اخلاقی و ایجاد حساسیت بیشتر به مسائل اخلاقی، مطلوب است برنامه‌درسی تربیت اخلاقی طراحی و اجرا شود.

زیرمقوله مهارت‌های اخلاقی، شامل مفاهیم رفتار کردن بر طبق نظام اعتقادی و ارزشی، توسعه ارزش‌ها، باورها و نگرش‌های اخلاقی، نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی در کودکان، کسب فضیلت و دوری از رذیلت اخلاقی، تشویق صفات و رفتار اخلاقی، انتقال هنجارهای رفتاری اخلاقی به کودکان و توسعه مهارت تصمیم‌گیری اخلاقی است.

یکی از موضوعات مهم در سطح جامعه، اخلاقی رفتار کردن است. یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش نیز رفتار کردن بر طبق ارزش‌های اخلاقی است. همچنین، داشتن الزامات اخلاقی و اجتماعی برای آموزش دانش‌آموزان به منظور تبدیل شدن آنان به شهروندان دموکرات، دلسوز، خلاق و مسئول، ضروری است (Carr, 1983).

برای اینکه فرد، شهروندی با این ویژگی‌ها شود، باید بر طبق اصول اخلاقی رفتار کند و برای رفتار کردن بر طبق اصول و ارزش‌های اخلاقی باید تربیت اخلاقی صورت گیرد.

رفتار اخلاقی مستلزم نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی در کودکان است. در دوره کودکی، شخصیت اجتماعی دانش‌آموزان در حال شکل‌گیری است و اگر ما بتوانیم مفاهیم اخلاقی و اجتماعی را که در بطن تربیت شهروندی قرار دارد، در وجود دانش‌آموزان نهادینه کنیم، در سال‌های بعد با مشکلات کمتری مواجه خواهیم شد (شهسوار حقیقی، ۱۳۹۷)؛ بنابراین، نهادینه‌سازی ارزش‌ها و مفاهیم اخلاقی می‌تواند باعث انجام رفتار اخلاقی شود و از مشکلات ناشی از بی‌اخلاقی جلوگیری کند.

زیرمقوله آمادگی‌های دوره پیش‌دبستانی خود شامل مفاهیم پویایی و انعطاف‌پذیری ذهنی کودکان پیش‌دبستانی، یادگیری مطلوب‌تر در دوره پیش‌دبستانی، کمک به پرورش استعدادها، تأثیر دوره پیش‌دبستانی بر رشد بعدی، عمل به اخلاقیات در آینده و تربیت شهروند سازگار و اخلاقی است.

در این دوره، هم حساسیت و سهولت اثرپذیری کودکان از محیط‌های آموزشی بیشتر است و هم دوام و عمق یادگیری (مفیدی، ۱۳۹۸، ص ۱۲)؛ به همین دلیل، مطلوب است تربیت اخلاقی نیز که به یادگیری عمیق و عجین شدن با ذهن و شخصیت کودک نیاز دارد، در دوره پیش‌دبستانی شروع شود و تا حد امکان انجام گیرد.

ضرورت دیگر تربیت اخلاقی در دوره پیش‌دبستانی، کمک به پرورش استعدادهاست. تربیت، فرایندی است که به عوامل و شرایط بیرونی و زمینه‌ها و انگیزه‌های درونی بستگی دارد و به معنی فراهم آوردن زمینه‌های مناسب برای شکوفایی استعدادها و پرورش توانایی‌های نهفته برای رسیدن به هدف‌های مورد نظر است (زارعی و دیگران، ۱۳۹۴). انسان به‌طور فطری، دارای استعداد و گرایش اخلاقی است و این استعداد به شرایطی نیاز دارد تا شکوفا شود و ظهور پیدا کند.

زیرمقوله دوم آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی، سلامت و رشد فردی است که شامل مفاهیم گسترش سلامت روانی، برقراری ارتباط اجتماعی بهتر، ایجاد مسئولیت‌پذیری در قبال خود و دیگران، رشد شخصیت کودک، رسیدن به کرامت و عزت انسانی و خودشناسی و خودسازی است.

رعایت اصول و ارزش‌های اخلاقی و انجام رفتار اخلاقی، هم نشانه سلامت روانی و هم زمینه‌ای برای ایجاد سلامت روانی است. تربیت اخلاقی از این نظر همواره یکی از دغدغه‌های والدین، مربیان، پژوهشگران و آحاد افراد جامعه بوده است.

البته فقط در صورت رشد تربیتی سالم، زمینه‌های رشد سالم فرد و جامعه فراهم می‌شود (Klaassen et al., 2016). برای اینکه جامعه سالم باشد، باید افراد جامعه سالم باشند و برای اینکه افراد سالم باشند، باید مؤلفه‌های سلامت روانی را داشته باشند. یکی از این مؤلفه‌ها، اخلاقی‌بودن (رعایت اخلاق) است و اخلاق از طریق تربیت اخلاقی، درونی و رعایت می‌شود.

دوره پیش‌دبستانی، دوره آغاز شکل‌گیری شخصیت کودک هم هست. در همین زمینه، شیه (۲۰۲۲) در پژوهش خود درباره تربیت اخلاقی در پیش‌دبستان‌های تایوان، هدف غایی تربیت اخلاقی را شکل‌دادن شخصیت کودک دانسته است؛ بنابراین، تربیت اخلاقی از طریق تمرکز بر ارزش‌های اخلاقی به رشد شخصیت کودک کمک می‌کند. زیرمقوله بهبود وضعیت اجتماعی خود شامل مفاهیم بهبود وضعیت اخلاقی جامعه، رسیدن به عدالت و اعتدال، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و روانی، رفع خشونت در خانواده و جامعه، تقویت بنیان خانواده و تأکید فرهنگ بشری بر تربیت اخلاقی است. می‌توان گفت تربیت اخلاقی موجب بهبود وضعیت اخلاقی جامعه می‌شود. اخلاق، شاهره پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی و ریشه تمامی اصلاحات اجتماعی و مؤثرترین راه مبارزه با مفاسد و ناهنجاری‌های جوامع است (سبحانی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۷). اگر اخلاق آموزش داده شود و افراد بر طبق اخلاق عمل کنند، از آسیب‌های روانی و اجتماعی جلوگیری خواهد شد و وقتی افراد اصول و ارزش‌های اخلاقی را رعایت کنند، جامعه یک جامعه اخلاقی خواهد شد و این رعایت اخلاق در سطح اجتماعی نیز خود را نشان خواهد داد؛ بدین ترتیب، تهذیب نفس و خودشناسی و خودسازی و در نتیجه، کاهش آسیب‌های روانی و اجتماعی و بهبود وضعیت اجتماعی و اخلاقی جامعه از ضرورت‌های برنامه‌درسی تربیت اخلاقی است.

در هر جامعه، خانواده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و نظام آموزش و پرورش نیز برای خانواده ارزش فراوانی قائل است؛ زیرا ارزش‌گذاری برای آموزش‌های اخلاقی دانش‌آموزان (به‌خصوص اخلاق شهروندی)، در تقویت بنیان خانواده، ارزش‌های عدالت و برابری، مبارزه با پیش‌داوری، افزایش بردباری و تحمل، افزایش مسئولیت‌پذیری شخصی، مبارزه با تخلف‌های دوره نوجوانی و جوانی و ارتقای حس صلح‌طلبی آن‌ها تأثیر فراوان دارد و به دولت‌مردان ما در اداره جامعه مدنی موفق کمک خواهد کرد (شهسوار حقیقی، ۱۳۹۷).

وقتی تمامی اعضای خانواده به اصول و ارزش‌های اخلاقی پایبند باشند، ارتباطات خانوادگی مستحکم‌تر شده، انسجام خانواده افزایش می‌یابد.

زیرمقوله دوم زمینه‌های فرهنگی اجتماعی، زمینه‌های دینی و الهی است که خود شامل مفاهیم عمل به قوانین الهی و دستورات اسلام، رسیدن به کمال معنوی و سعادت فرد و جامعه، رسیدن به قرب الهی و تأکید متون دینی بر تربیت اخلاقی است.

با توجه به اینکه جامعه ما یک جامعه اسلامی است، اصول و ارزش‌های اخلاقی اسلام بر آن حاکم است. ایمان اسلامی، ضامن اجرای قواعد اخلاقی است؛ برای مثال، اگر اعتقاد به معاد در کار نباشد، هیچ عاملی نمی‌تواند انسان را از پیروی هواهوس‌های خود بازدارد. در مقابل، اخلاق اسلامی نیز حافظ ایمان دینی است (شهسوار حقیقی، ۱۳۹۷).

در واقع، اسلام از یک سو بر رعایت ارزش‌ها و اصول اخلاقی تأکید می‌کند و از سوی دیگر، رعایت موازین اسلامی را امری اخلاقی می‌داند. در واقع، ارتباطی دوطرفه و مستحکم بین دین اسلام و اخلاق وجود دارد.

هدف نهایی انسان در دین اسلام، رسیدن به قرب الهی است. در واقع، رعایت اصول و ارزش‌های اخلاقی و دینی برای این است که فرد در نهایت به قرب الهی برسد. قرآن، هدف و کمال انسان را در آگاهی کامل و علم شهودی و حضوری او به خدای متعال می‌داند که همان قرب حقیقی به پروردگار است و با تلاش و تهذیب نفس به دست می‌آید (احمدپور مبارکه، ۱۳۹۷).

در واقع، هدف نهایی اسلام و اخلاق، رسیدن به قرب الهی است؛ لذا، تربیت اخلاقی خود هدف نیست، بلکه وسیله‌ای برای رسیدن به هدفی والاتر است که قرب الهی است. سومین زیرمقوله زمینه‌های فرهنگی اجتماعی، اسناد بالادستی است که شامل مفاهیم تأکید سند بنیادین تحول آموزش و پرورش، تأکید سند ملی برنامه‌درسی و تأکید قوانین سازمانی و کشوری است.

اسناد تهیه شده در نظام آموزش و پرورش، بر پرورش انسان اخلاق‌مدار و پایبند به ارزش‌ها و اصول اخلاقی تأکید دارد؛ برای مثال، ساحت تربیت اخلاقی در سند بنیادین تحول آموزش و پرورش، از ابعاد بسیار مهم تربیت آدمی و از ساحت‌های خاص تربیت است که وظیفه فراهم‌سازی زمینه مناسب برای بروز و ظهور نیکی در سرشت آدمی و تقویت و تحریک وجدان اخلاقی وی را بر عهده دارد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). در سند برنامه‌درسی ملی و نیز قوانین سازمانی و کشوری هم اخلاق به‌عنوان یک شایستگی بنیادی دیده شده است.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی، نظیر برداشت نادرست افراد از سؤالات مصاحبه و معرف نبودن احتمالی نمونه، روبه‌رو بود. پیشنهاد می‌شود برنامه‌درسی تربیت اخلاقی برای کودکان پیش‌دبستانی طراحی و اجرا گردد و مریدان پیش‌دبستانی در این زمینه آموزش لازم را دریافت کنند؛ همچنین، مطلوب است پژوهش‌های آینده به اثربخشی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی اختصاص یابد.

در مجموع، با تحلیل و کدگذاری متون و مصاحبه‌ها، برای ضرورت طراحی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی، ۳۸ مفهوم، هفت زیرمقوله و سه مقوله اصلی به دست آمد که مقوله‌های اصلی شامل توانمندسازی اخلاقی، آمادگی‌ها و توانمندسازی فردی و زمینه‌های فرهنگی اجتماعی بود.

در این پژوهش رضایت آگاهانه مشارکت کنندگان در مصاحبه‌ها و رعایت حقوق انسانی آنان، در تمام مراحل تحقیق مورد توجه بود و سعی شد محرمانگی اطلاعات حفظ شود.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از مشارکت کنندگان در پژوهش که با صرف وقت و انرژی، ما را در انجام این پژوهش یاری رساندند، سپاسگزاری می‌کنیم.

کتابنامه

احمدپور مبارکه، زهرا (۱۳۹۷)، بررسی مقایسه‌ای تربیت اخلاقی از دیدگاه مکتب اسلام و نوعمل‌گرایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم تربیتی، دانشگاه پیام‌نور اصفهان (واحد پیربکران). در:

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/00cc6e4464a72d5538968918ab749b78>.

تقی‌پور، حسینعلی، روح‌الله کشاورز لشکناری و علی اصغر یوسف رشیدی (۱۳۹۶)، «دانش محتوایی روش‌های معلمی و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان»، کنفرانس پژوهش‌های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم انسانی، دانشگاه دولتی علمی کاربردی شوشتر، شرکت دانش‌پژوهان همایش آفرین پارس بین‌المللی.

حیدری اغجیوان، سرور، فرشته افکاری و ادريس اسلامي (۱۴۰۳)، «تبیین برنامه‌درسی تربیت اخلاقی در دوره دوم ابتدایی براساس آرا و اندیشه‌های ابن‌سینا»، مطالعات اخلاق کاربردی، دوره ۱۴، ش ۷ (پیاپی ۷۶)، ص ۷۹-۱۰۵.

Doi:10.22081/jare.2024.69608.1941.

حیدری‌زاده، نسرین، زهره اسمعیلی، مهران فرج‌الهی و طیبیه صفایی (۱۳۹۹)، «ابعاد و مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در نظام تربیت رسمی و عمومی دوره ابتدایی ایران»، آموزش در علوم انتظامی، دوره ۷، ش ۲۵، ص ۱۸۱-۲۰۳.

ربانی خوراسگانی، رسول و سیامک شهابی (۱۳۸۹)، «بررسی ارزش‌های اخلاقی جوانان شهری اصفهان»، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، دوره ۲، ش ۵، ص ۷۷-۹۲.

زارعی، فرشته، فرشته نوری و فرشته یوسف‌زاده (۱۳۹۴)، «بررسی شاخصه‌های احترام به والدین در کتب پایه سوم مقطع ابتدایی ایران با تأکید بر تربیت اخلاقی (مطالعه موردی: کتب پایه سوم مقطع ابتدایی)»، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس

بین‌المللی جامعه‌شناسی و اخلاق با تأکید بر نقش تعلیم و تربیت در اعتلای جامعه اسلامی، تهران.

سادات، محمدعلی (۱۳۹۶)، *اخلاق اسلامی*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
سبحانی نژاد، مهدی، نجمه احمدآبادی آرانی، طاهره جلالوند و آزاد محمدی (۱۳۹۷)،
«تبیین محتوای برنامه‌درسی تربیت اخلاقی از منظر تحلیل مقایسه‌ای آرای
کانت و ملا احمد نراقی»، *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم
تربیتی-برنامه‌ریزی درسی)*، دوره ۱۵، ش ۲۹ (پیاپی ۵۶)، ص ۳۰-۴۸.

Doi: 10.30486/jsre.2018.539723.

شاملی، عباسعلی، حسن ملکی و حمیدرضا کاظمی (۱۳۹۰)، «برنامه‌درسی، ابزاری برای نیل
به تربیت اخلاقی»، *اسلام و پژوهش‌های تربیتی*، دوره ۳، ش ۲ (پیاپی ۶)، ص ۷۷-۹۸.
شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰)، *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*، تهران:
انتشارات وزارت آموزش و پرورش.

شهسوار حقیقی، سکینه (۱۳۹۷)، *تبیین فلسفه تقدم تربیت اخلاقی (اخلاق شهروندی) بر
آموزش‌های علمی در مدرسه ابتدایی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی،
دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس. در:

<https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/4e2f7492c9a4f456d95388096747efd5>.

علی‌پور مقدم، خدیجه و حسن ملکی (۱۴۰۱)، «شناسایی و اعتباریابی مبانی و اهداف
الگوی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی»، *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، دوره ۱۵،
ش ۳، ص ۲۸۰-۲۸۹.

کوشی، زهرا، نعمت‌الله موسی‌پور، محمد آرمنند و علی مجبی (۱۳۹۹)، «طراحی و
اعتبارسنجی الگوی تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی نظام آموزشی جمهوری اسلامی
ایران»، *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، دوره ۵، ش ۳ (پیاپی ۱۶)، ص ۱۲۷-۱۵۲.

doi: 10.29252/qaie.5.3.6.

لواسانی فرد، سیدحسن، جهانبخش رحمانی و مریم براتعلی (۱۴۰۳)، «واکاوی مبانی تربیت
اخلاقی دانش‌آموزان دوره ابتدایی از منظر پراگماتیسم به منظور ارائه استلزامات
تربیتی»، *شناخت، رفتار، یادگیری*، دوره ۱، ش ۳، ص ۷۲-۸۹.

محمودی مظفر، مجید (۱۳۹۵)، «اثربخشی مدل رویکرد تلفیقی تربیت اخلاقی خواجه‌نصیرالدین طوسی و تحول شناختی پیازه بر تغییر نگرش معلمان در فرایند تربیت اخلاقی دانش‌آموزان»، توسعه آموزش جنسی شاپور، ش ۷ (ویژه‌نامه)، ص ۹۵-۱۰۴.

مسعودی مرغملکی، رقیه، نفیسه رفیعی و علیرضا چوبگین (۱۴۰۱)، «تحلیل محتوای مفاهیم تربیتی و اخلاقی اشعار و قصه‌های آموزشی مراکز پیش‌دبستانی وابسته به دارالقرآن‌های شهر اصفهان»، مطالعات اخلاق کاربردی، دوره ۱۸، ش ۱، ص ۱۳۳-۱۶۳.

doi:10.22081/jare.2023.66484.1829.

مفیدی، فرخنده (۱۳۹۸)، مبانی آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، تهران: سمت.
 نوراللهی، فریبا (۱۳۹۵)، تحلیل محتوای برنامه‌درسی مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی از منظر توجه به تربیت اخلاقی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. در:

<https://elmnet.ir/doc/10947233-42421>.

Bamkin, S. (2020). "The taught curriculum of moral education at Japanese elementary school: the role of classtime in the broad curriculum". *Contemporary Japan*, 32(2): 218-239. DOI: 10.1080/ 18692729. 2020.1747780.

Carr, D. (1983). "Three approaches to moral education". *Educational Philosophy and Theory*, 15(2): 39-51. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.1983.tb00094.x>.

Chan, C. W. (2020). "Moral education in Hong Kong kindergartens: An analysis of the preschool curriculum guides". *Global Studies of Childhood*, 10(2): 156-169. <https://doi.org/10.1177/2043610619885385>

- Istiyani, D., Wibowo, A. M., Taruna, M. M., Rahmawati, T. & Atmanto, N. E. (2024). "Challenges and opportunities in early childhood religious and moral education: A perspective from the evaluation of logical models". *Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam*, 7(2): 233-249. <https://doi.org/10.31538/nzh.v7i2.4843>.
- Jainz, A. (2017). "The re-emergence of character education in American Education Policy". *American Journal of Educational Studies*, 53: 239-254.
- Junaedi, M. & Syukur, F. (2017). "Moral education in Japanese schools as a model for improving character education in Indonesia, Analisa". *Journal of Social Science and Religion*, 2 (1): 23-40. <https://doi.org/10.18784/analisa.v2i01.416>.
- Klaassen, C. A., Osguthorpe, R. D. & Sanger, M. N. (2016). "Teacher education as a moral endeavor". In *International Handbook of Teacher Education* (pp. 523-557). Springer Singapore. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-10-0366-0_14.
- Shih, Y. H. (2022). "Moral education in Taiwanese preschools: importance, concepts and methods". *Policy Futures in Education*, 20(6): 717-730. <https://doi.org/10.1177/14782103211040512>.
- Xie, Z. (2017). "Research on the present situation and countermeasures of moral education of primary school students". *Advances in Higher Education*, 1(1): 14- 32.

References

۱. Ahmadpour Mobarakeh, Z. (۲۰۱۸). *Comparative study of moral education from the perspective of Islamic and neo-pragmatism*. Master's thesis in Educational Sciences. Payam Noor University of Isfahan (Pirbakran Branch). In: <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/۰۰cc۷e۴۴۶۴a۷۲d۰۰۳۸۹۶۸۹۱۸ab۷۴۹b۷۸>
۲. Alipour Moghaddam, K. & Maleki, H. (۲۰۲۲). "Identifying and validating the principles and goals of the moral education curriculum model". *Scientific-Research Bimonthly Educational Strategies in Medical Sciences*, ۱۰(۳): ۲۸۹-۲۸۰.
۳. Bamkin, S. (۲۰۲۰). "The taught curriculum of moral education at Japanese elementary school: the role of classtime in the broad curriculum". *Contemporary Japan*, ۳۲(۲): ۲۱۸-۲۳۹. DOI: ۱۰.۱۰۸۰/۱۸۶۹۲۷۲۹,۲۰۲۰,۱۷۴۷۷۸.
۴. Carr, D. (۱۹۸۳). "Three approaches to moral education". *Educational Philosophy and Theory*, 15(۲): ۳۹-۵۱. <https://doi.org/۱۰.۱۱۱۱/j.۱۴۶۹-۰۸۱۲.۱۹۸۳.tb۰۰۹۴.x>
۵. Chan, C. W. (۲۰۲۰). "Moral education in Hong Kong kindergartens: An analysis of the preschool curriculum guides". *Global Studies of Childhood*, 10(۲): ۱۵۶-۱۶۹. <https://doi.org/۱۰.۱۱۷۷/۲۰.۴۳۶۱.۶۱۹۸۸۰۳۸۰>
۶. Heydari Aghjivan, S., Afkari, F. & Eslami, I. (۲۰۲۴). "Explanation of the moral education curriculum in the second grade of elementary school based on the ideas and thoughts of Avicenna". *Applied Ethics Studies*, ۱۴ (۷۶): ۱۰۵-۷۹. Doi: ۱۰.۲۲۰۸۱/jare.۲۰۲۴.۶۹۶۰۸,۱۹۴۱
۷. Heydarizadeh, N., Esmaeili, Z., Farajollahi, M. & Safaei, T. (۲۰۱۹). "Dimensions and components of moral education in the formal and public primary education system of Iran". *Education in Law Enforcement Sciences*, ۷(۲۵): ۱۸۱-۲۰۳.
۸. Istiyani, D., Wibowo, A. M., Taruna, M. M., Rahmawati, T. & Atmanto, N. E. (۲۰۲۴). "Challenges and opportunities in early childhood religious and moral education: A perspective from the evaluation of logical models". *Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam*, ۷(۲): ۲۳۳-۲۴۹. <https://doi.org/۱۰.۳۱۰۳۸/nzh.v۷i۲.۴۸۴۳>
۹. Jainz, A. (۲۰۱۷). "The re-emergence of character education in American Education Policy". *American Journal of Educational Studies*, ۵۳: ۲۳۹- ۲۵۴.
۱۰. Junaedi, M. & Syukur, F. (۲۰۱۷). "Moral education in Japanese schools as a model for improving character education in Indonesia, Analisa". *Journal of Social Science and Religion*, ۲ (۱): ۲۳-۴۰. <https://doi.org/۱۰.۱۸۷۸۴/analisa.v۲i۰۱.۴۱۶>
۱۱. Klaassen, C. A., Osguthorpe, R. D. & Sanger, M. N. (۲۰۱۶). "Teacher education as a moral endeavor". In *International Handbook of Teacher Education* (pp. ۵۲۳-۵۵۷). Springer Singapore. <https://link.springer.com/chapter/۱۰.۱۰۰۷/۹۷۸-۹۸۱-۱۰-۰۳۶۶-۰۱۴>

۱۲. Kooshi, Z., Mosapour, N., Armand, M. & Mohebbi, A. (۲۰۲۰). "Designing and validating the moral education model in the elementary of the educational system of the Islamic Republic of Iran". *Practical Issues of Islamic Education*, 5(۳): ۱۲۷-۱۵۴. doi:[10.29202/qaiie.5.3.6](https://doi.org/10.29202/qaiie.5.3.6)
۱۳. Lavasani Fard, S. H., Rahmani, J. & Baratali, M. (۲۰۲۴). "Analyzing the foundations of moral education of elementary school students from the perspective of pragmatism in order to present educational implications". *Cognition, Behavior, Learning*, ۱(۳): ۷۲-۸۹.
۱۴. Mahmoudi Mozaffar, M. (۲۰۱۶). "The effectiveness of the integrated approach model of moral education of Khajeh Nasir al-Din Tusi and Piaget's cognitive development on changing teachers' attitudes in the process of moral education of students". *Jundishapur Education Development*, ۷ (Special Issue): ۱۰۴-۹۵.
۱۵. Masoudi Morghmaleki, R., Rafiei, N. & Chobgin, A. (۲۰۲۳). "Content analysis of educational and moral concepts of poems and educational stories of preschool centers affiliated with Dar al-Quran schools in Isfahan". *Applied Ethics Studies*, ۱۸(۱): ۱۳۳-۱۶۳. doi:[10.22081/jare.2023.76484.1829](https://doi.org/10.22081/jare.2023.76484.1829)
۱۶. Mofidi, F. (۲۰۱۹). *Fundamentals of Education in Preschool*. Tehran: SAMT.
۱۷. Noorollahi, F. (۲۰۱۶). *Content analysis of the sixth grade social studies curriculum from the perspective of paying attention to moral education*. Master's thesis in curriculum planning. Islamic Azad University, Central Tehran Branch. In: <https://elmnet.ir/doc/10947233-4241>
۱۸. Rabbani Khorasgani, R. & Shahabi, S. (۲۰۱۰). "Study of the moral values of Isfahan urban youth". *Regional Urban Studies and Research*, ۲(۵): ۷۷-۹۲.
۱۹. Sadat, M. A. (۲۰۱۷). *Islamic Ethics*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance.
۲۰. Shahsavari Haghghi, S. (۲۰۱۸). *Explaining the philosophy of the priority of moral education (citizenship ethics) over scientific education in primary school*. Master's thesis in Educational Sciences. Faculty of Humanities, Tarbiyat Modares University. In: <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/4e2f7492c9a4f407d90388.9674Vefdo>
۲۱. Shamli, A. A., Maleki, H. & Kazemi, H. R. (۲۰۱۱). "Curriculum, a tool for achieving moral education". *Islam and Educational Research*, ۳(۶): ۷۷-۹۸.
۲۲. Shih, Y. H. (۲۰۲۲). "Moral education in Taiwanese preschools: importance, concepts and methods". *Policy Futures in Education*, 20(۶): ۷۱۷-۷۳۰. <https://doi.org/10.1177/147482102211040512>
۲۳. Sobhani-Nejad, M., Ahmadabadi Arani, N., Jalalvand, T. & Mohammadi, A. (۲۰۱۸). "Explaining the content of the moral education curriculum from the perspective of a comparative analysis of Kant's and Mulla Ahmad Naraqi's views". *Research in Curriculum Planning (Knowledge and Research in Educational Sciences-Curriculum Planning)*, ۱۵(۵۶): ۴۸-۳۰. Doi:[10.30487/jsre.2018.039723](https://doi.org/10.30487/jsre.2018.039723)
۲۴. Supreme Council of Cultural Revolution (۲۰۱۱). *Document of Fundamental Transformation of Education*. Tehran: Ministry of Education Publications.

۲۵. Taghipour, H. A., Keshavarz Lashkenari, R. & Yousef Rashidi, A. A. (۲۰۱۷). "Content knowledge of teaching methods and its impact on students' academic achievement". *Conference on Modern Research in Iran and the World in Management, Economics, Accounting and Humanities*. Shushtar State University of Applied Sciences, Pars International Conference-Producing Scholars Company.
۲۶. Xie, Z. (۲۰۱۷). "Research on the present situation and countermeasures of moral education of primary school students". *Advances in Higher Education*, ۱(۱): ۱۴-۲۲.
۲۷. Zarei, F., Nouri, F. & Yousefzadeh, F. (۲۰۱۵). "Investigating the characteristics of respect for parents in the third grade textbooks of the Iranian primary school with an emphasis on moral education (case study: the third grade textbooks of the primary school)". *The Second National Conference and the First International Conference on Sociology and Ethics, with an emphasis on the role of education and upbringing in the advancement of Islamic society*, Tehran.

